

О. А. Коваль,
аспірант, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ТЕОРЕТИЧНЕ ТРАКТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ КАТЕГОРІЙ "ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ" ТА "ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ"

О. Koval,
a graduate student, Dnepropetrovsk state agrarian-economic university

THEORETICAL INTERPRETATION OF ECONOMIC CATEGORIES "FINANCIAL PROVIDING"
AND "FINANCIAL MECHANISM"

Стаття спрямована на дослідження та систематизацію категорій "фінансове забезпечення" та "фінансовий механізм". Розглянуто різні трактування цих понять у наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Для визначення сутності категорії "фінансовий механізм" запропоновано два підходи щодо його функціонування. Проаналізовано макро- та мікроекономічні рівні фінансового механізму. Розроблено структуру фінансового механізму сільськогосподарського підприємства, в якій відбувається взаємозалежність наступних його складових, а саме: фінансове планування, оперативне управління, фінансове забезпечення (визначення потреби у фінансових ресурсах, формування оптимальної структури, управління фінансовими потоками, забезпечення фінансової стійкості); макроекономічний вплив: нормативно-правове забезпечення та інформаційне забезпечення.

The article is focused on the study and systematization of the categories "financial security" and "financial mechanism". Namely considered different interpretations of these concepts in scientific works of domestic and foreign scientists. To determine the essence of the category "financial mechanism" proposed two approaches with respect to its functioning. Analyzed the macro- and microeconomic levels of the financial mechanism. The structure of the financial mechanism agricultural enterprises, in which there is interdependence of the following components, namely: financial planning, operational management, financial security (determination of need for financial resources, the formation of the optimal structure, cash flow management, financial sustainability); the macroeconomic impact: regulatory support and information provision.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, фінансове забезпечення, фінансовий механізм, фінансові ресурси, структура фінансового механізму.

Key words: agricultural enterprise, financial support, financial mechanism, financial resources, structure of the financial mechanism.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Чітке розуміння та осмислення категорій "фінансове забезпечення" та "фінансовий механізм", їх взаємозалежність між собою є важливим для забезпечення ефективної організації виробничої діяльності підприємства. При цьому слід звернути увагу, що фінансовий механізм досить складна система, керувати якою надзвичайно важко, але це дуже дієвий механізм, який дає змогу розв'язати практично всі проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У науковій літературі теоретичним аспектам фінансового забезпечення та фінансового механізму приділено значну увагу, зокрема воно знайшло своє відображення у працях таких вчених, як О.Є. Гудзь [3], В.М. Колосок К.М. Дроботіна [10], О.П. Кириленко [8],

В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик [1], К.В. Бондар [2], О.В. Дудник, В.П. Гмиря [5], А.Г. Загородній [6], С.В. Львовичкін [11], О.В. Мішук [12] та інші. Проте теоретичні підходи до трактування сутності категорій "фінансове забезпечення" та "фінансовий механізм" і дотепер залишається відкритим та дискусійним і потребує подальшого їх аналізу.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження теоретичних підходів щодо трактування понять "фінансове забезпечення" та "фінансовий механізм", їх систематизація і удосконалення, а також розроблення структури функціонування фінансового механізму для сільськогосподарського підприємства.

Для досягнення мети поставлено наступні завдання:
— дослідити економічний зміст поняття "фінансове забезпечення";

— дослідити економічний зміст поняття "фінансовий механізм";

— проаналізувати структуру фінансового механізму.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В економічній літературі поняття "фінансове забезпечення" використовується досить широко, але єдиної думки щодо його визначення та його складових не існує.

Так, В.М. Опарін стверджує що, фінансове забезпечення реалізується на основі відповідної системи фінансування, яке може здійснюватись через самофінансування, кредитування та зовнішнє фінансування [15, с. 59].

Більш ширше трактування подає С.В. Тивончук, Я.О. Тивончук. На їх думку, фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств — це такий рівень забезпеченості їх необхідними фінансовими ресурсами, який гарантує стабільний розвиток і зростання економіки і соціальної сфери, створення гарантій їх конкурентоспроможності підприємницької діяльності [17, с. 62].

Для О.В. Міщук фінансове забезпечення означає комплекс заходів по забезпеченню економічного зростання фінансовими ресурсами через методи та форми, способи фінансування. Фінансове забезпечення не функціонує відокремлено від фінансування, яке пов'язано з визначенням необхідної кількості фінансових ресурсів для фінансового забезпечення економічного зростання [12, с. 10].

Таку ж точку зору поділяють В.М. Колосок і К.М. Дроботіна, у своєму визначенні вони доводять, що фінансове забезпечення — це сукупність конкретних форм та методів залучення та використання ресурсів [10, с. 6].

Фінансові ресурси у сільськогосподарському виробництві формуються для фінансового забезпечення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, виконання зобов'язань перед державою і діловими партнерами. Правильна організація процесу формування фінансових ресурсів забезпечує можливість ефективного управління фінансовими коштами галузі, прийняття оптимальних фінансових рішень, підвищення прибутковості [7, с. 78].

Ефективне управління процесом фінансового забезпечення розширеного відтворення аграрного виробництва обумовлює об'єктивну необхідність створення адекватного фінансового механізму. Нині у наукових колах відсутнє однозначне розуміння та чітка інтерпретація цієї базової економічної категорії.

О.В. Дудник, В.П. Гмиря вважають, що фінансове забезпечення — це метод фінансового механізму, за допомогою якого формують і використовують фонди коштів і який характеризує зміст впливу фінансів на різні аспекти розвитку суспільства [5].

Такий підхід, де фінансове забезпечення представлено як один із методів фінансового механізму, котрий покликаний забезпечувати розподільчі та перерозподільчі процеси з метою утворення доходів і фондів грошових коштів, характерний для наукових праць О.П. Кириленко, С.І. Юрія [8, с. 41—42, 19, с. 23].

Щоб зрозуміти сутність категорії "фінансовий механізм" необхідно звернутися до генезису та еволюції її складових. Термін "механізм" у вітчизняній науці по-

чав активно вживатися з 70-х років ХХ ст. Виділяють господарський, фінансовий, кредитний, валютний, ціновий, ринковий, грошовий, організаційний, бюджетний, страховий, інвестиційний, інноваційний механізми тощо [13, с. 18].

З переходом економіки на ринкові умови господарювання, коли фінансам почали приділяти підвищену увагу, категорія фінансового механізму одержала право на існування. У літературі ринкового періоду багато вчених розглядають категорію "фінансовий механізм" і структуру його побудови [10, с. 6].

Кожна система приводиться в дію шляхом певних механізмів. Існує безліч визначень та уточнень, що конкретизують термін "механізм". Якщо звернутися до словника української мови, то слово "механізм" використовується для позначення: пристрою, що передає або перетворює рух; внутрішньої будови, системи чогонебудь; сукупності станів та процесів, з яких складається певне (у тому числі й економічне) явище [16, с. 695].

В англійській мові термін "механізм" вживається тільки з конкретизуючим словом, такими як, механізм вирівнювання, механізм конкуренції тощо [4, с. 432].

Також і в німецькій мові "механізм" як окремий економічний термін не застосовується, він розглядається як частина складного слова в парі з прикметною характеристикою — наприклад, ціновий механізм [14, с. 309].

С.В. Львовчкін дає своє визначення цьому терміну, механізм — це організація, налагодження роботи економіки і фінансів [11, с. 26].

Наступні визначення поняття "фінансового механізму" можна поділити на два підходи.

У першому підході його розглядають як сукупність методів і форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток. Завдяки цьому підходу у фінансовому механізмі потрібно чітко виокремлювати його складові та структуру. Також він відображає зовнішню дію функціонування фінансів, і характеризує фінанси як головний чинник впливу держави на економіку країни.

Таку інтерпретацією поняття "фінансового механізму" можна зустріти в працях багатьох науковців.

О.М. Ковалюк розуміє під фінансовим механізмом систему фінансових форм, методів, важелів та інструментів, які використовують у фінансовій діяльності держави і підприємства за відповідного нормативного, правового та інформаційного забезпечення, а також за відповідної фінансової політики на мікро- і макрорівні [9].

Найповніше трактування фінансового механізму наводиться у фінансово-економічному словнику, за яким механізм підприємства фінансовий — сукупність форм і методів забезпечення підприємства фінансовими ресурсами та їх використання у його фінансово-господарській діяльності. Механізм підприємства фінансовий охоплює систему фінансових методів (фінансове прогнозування, планування, нормування лімітування, резервування, інвестування, оподаткування, страхування, стимулювання тощо), фінансових важелів (дохід, прибуток, ціна, норма амортизації, ставка податку, валютний курс, ставка дисконту, відсотки, нормативи фінансових санкцій тощо) та фінансових інструментів (цінні папери, грошові зобов'язання, валюта, ф'ючер-

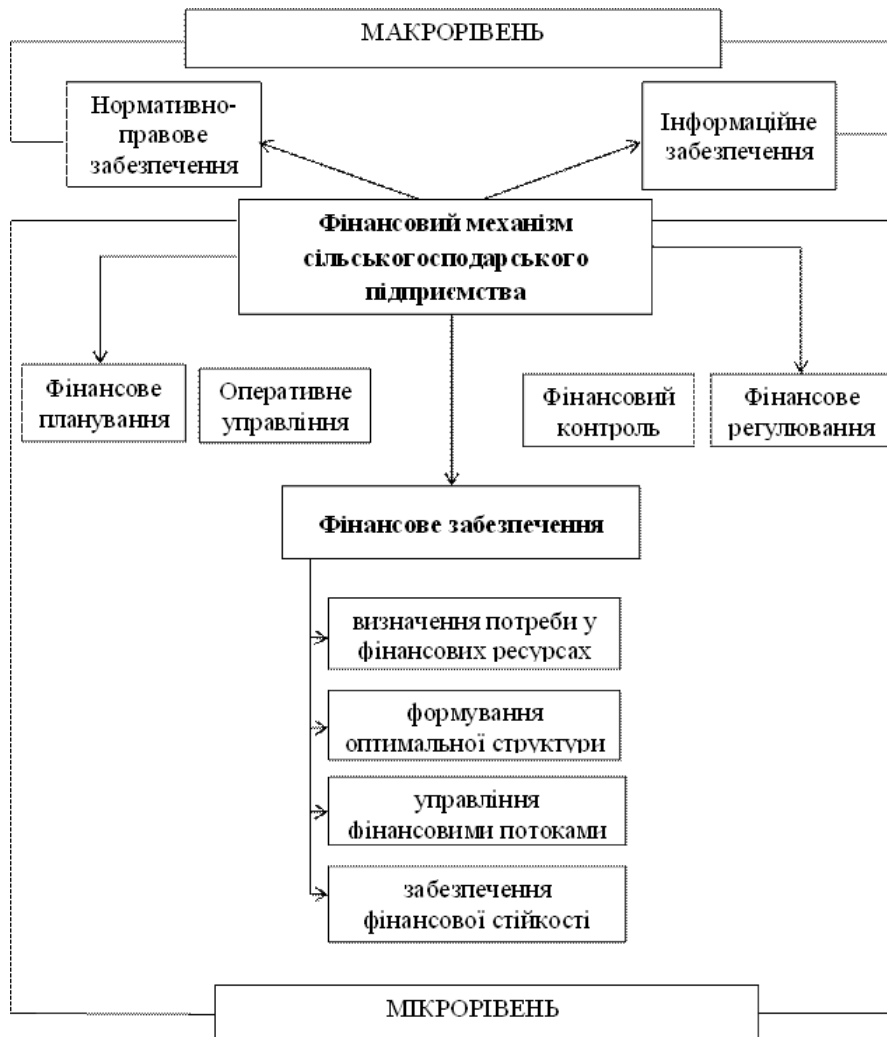

Рис. 1. Структурна побудова фінансового механізму сільськогосподарського підприємства

Джерело: власна розробка.

си, опціони, депозитні свідоцтва, кредитні договори, страхові комісії тощо). Цей механізм формується на основі правового (закони України, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, накази, розпорядження, листи міністерств і відомств, статутні документи підприємства), нормативного (інструкції, норми, нормативи, методичні вказівки тощо) та інформаційного (звітні бухгалтерські і статистичні документи, дані вибіркових спостережень тощо) забезпечення (правове, інформаційне, нормативне) [6, с. 515].

Згідно з другим підходом, фінансовий механізм розуміють як функціонування самих фінансів. Матеріальним відображенням фінансових відносин є грошові потоки. Даний підхід відображає внутрішню організацію функціонування фінансів.

Вчених, які погоджуються з другим підходом щодо визначення поняття "фінансовий механізм" у науковій літературі зустрічається набагато менше.

О.Є Гудзь зазначає, що ефективний фінансовий механізм забезпеченням відповідними ресурсами сільськогосподарських підприємств передбачає управління фінансовим забезпеченням через вирішення п'яти основних завдань в організації забезпечення фінансовими ресурсами: визначення потреби підприємства у фінансових ресурсах, формування оптимальної струк-

тури фінансових ресурсів, ефективне використання фінансових ресурсів, створення умов для досягнення постійної платоспроможності та прибутковості виробничої діяльності, управління фінансовими потоками, забезпечення фінансової рівноваги та стійкості [3].

Сільськогосподарське підприємство, яке використовує у своїй діяльності фінансові ресурси, формує певний фінансовий механізм, через який і функціонують фінанси підприємства [18, с. 203].

Також необхідно виокремувати рівні функціонування фінансового механізму. Фінансовий механізм розглядається як мікро- та макроекономічна категорія.

На макрорівні фінансовий механізм є складовою частиною єдиної фінансової системи. Отже, фінансова система охоплює: сферу фінансів на макро- і мікрорівні (об'єкт фінансової системи); сукупність фінансових органів та інститутів (суб'єкт фінансової системи); фінансовий механізм і (засіб взаємодії суб'єкта й об'єкта фінансової системи). Фінансовий механізм стимулює весь процес відтворення: виробництво, розподіл, обмін і споживання. Він покликаний забезпечити найсприятливіші умови дії об'єктивних економічних законів. Усі елементи фінансового механізму повинні бути конкретними, дієвими, погодженими в єдиній системі. Крім того, фінансовий механізм повинен бути ефективним.

Щодо мікрорівня, то вплив фінансового механізму на стан виробничо-господарської діяльності суб'єкта підприємництва є, безумовно, визначальним. Разом із тим для досягнення цієї мети (ефективного функціонування аграрної економіки та кожного аграрного підприємства зокрема) повинна бути забезпечена чітка взаємодія всіх елементів фінансового механізму: фінансове планування, фінансове оперативне управління, фінансове забезпечення, фінансове регулювання, фінансовий контроль. Процес досягнення такої взаємодії економічною наукою ще досконало не розроблений [2, с. 100].

В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик вбачають у фінансовому механізмі як макроекономічній категорії сукупність економіко-організаційних та правових форм і методів управління фінансовою діяльністю держави у процесі створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення [1, с. 18].

Отже, головним завданням фінансового механізму на макrorівні є забезпечення узгодженості інтересів держави з інтересами суб'єктів господарювання.

Можна погодитись із складовими структури фінансового механізму, які наводять вчені. Але ця структура відповідає більш загальному розумінню, а не окремо взятого сільського господарства.

У процесі організації виробництва сільськогосподарське підприємство формує необхідну кількість фінансових ресурсів під прогнозовані напрями використання. При формуванні фінансових ресурсів відбувається розрахунок оптимальної структури ресурсів та за допомогою якого макро- чи мікрорівня вони будуть фінансуватися.

Проблемою оцінки фінансового механізму сільськогосподарських підприємств є те, що їх діяльність має сезонні особливості й етап отримання виробничого, а тим більше фінансового, результату зазвичай є достатньо віддаленим у часі від моменту залучення фінансових ресурсів. За час, що розділяє ці моменти з високою ймовірністю можуть відбутися зміни у тій чи іншій складовій фінансового механізму. Саме тому адекватна модель фінансового механізму забезпечення сільськогосподарських підприємств повинна бути не лише динамічною, а й мати властивість стійкості у часі на період прогнозованої діяльності підприємства [18, с. 204].

Фінансовий механізм реалізується за допомогою фінансового забезпечення, яке є його складовою частиною. Отже, на нашу думку, фінансовий механізм — це ефективна система управління обсягами фінансових ресурсів, за допомогою нормативно-правового та інформаційного забезпечення для досягнення ефективної організаційно-виробничої діяльності підприємства.

Схематично структуру фінансового механізму сільськогосподарського підприємства можна зобразити наступною схемою (рис. 1).

Згідно з запропонованою структурою фінансового механізму сільськогосподарських підприємств відбувається взаємозалежність наступних його складових: фінансове планування, оперативне управління, фінансове забезпечення (визначення потреби у фінансових ресурсах, формування оптимальної структури, управління фінансовими потоками, забезпечення фінансової

стійкості); макроекономічний вплив: нормативно-правове забезпечення та інформаційне забезпечення.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на підставі узагальнення трактувань різних підходів вчених щодо категорії "фінансове забезпечення" можна погодитись з думкою О.П. Кириленко та С.І. Юрія, для яких фінансове забезпечення є одним із методів фінансового механізму, котрий покликаний забезпечувати розподільчі та перерозподільчі процеси з метою утворення доходів і фондів грошових коштів.

Успішно налагоджений процес фінансового механізму дозволить здійснювати ефективну організацію, планування та використання фінансових ресурсів. Тому ми запропонували власне визначення, що фінансовий механізм — це ефективна система управління обсягами фінансових ресурсів, за допомогою нормативно-правового та інформаційного забезпечення для досягнення ефективної організаційно-виробничої діяльності підприємства.

Також, на нашу думку, запропонована структура фінансового механізму має забезпечувати оптимальний рух фінансових ресурсів та фінансову стабільність підприємства. Особливо це важливо для сільськогосподарських підприємств, де істотний вплив має специфіка функціонування цієї галузі, яка характеризується сезонністю виробництва; тривалим періодом відтворення основних засобів; наявністю значного часового інтервалу між періодами здійснення витрат та отриманням кінцевих результатів; безперервністю виробничих процесів; залежністю результатів діяльності та відповідно джерел фінансування від впливу природно-кліматичних умов.

Література:

1. Базилевич В.Д. Державні фінанси: навч. посіб. / 2-ге вид., доп. і перероб. / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик. — К.: Атіка, 2004. — 368 с.
2. Бондар К.В. Формалізація фінансового механізму сталого розвитку підприємств / К.В. Бондар // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія Економіка і менеджмент. — Суми, 2013. — Вип. 6 (57). — С. 99—101.
3. Гудзь О.Є. Пріоритетні напрями формування та ефективного використання сільськогосподарськими підприємствами фінансових ресурсів [Електронний ресурс] / О.Є. Гудзь // Аграрно-фінансовий портал. — Режим доступу: http://agrofin.com.ua/files/gudz_37.pdf
4. Данова И.Ф., Ватурмян Э.Л. Англо-русский экономический словарь. — 4-е изд., стереотип. — М.: Рус. яз., 2001. — 880 с.
5. Дудник О.В. Формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / О.В. Дудник, В.П. Гмиря // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія Фінанси і кредит. — Суми, 2012. — №1 (32). — Режим доступу: http://archive.mdct.ru/portal/Chem_Biol/Vsnau/2012_1/index.htm
6. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. — К.: Знання, 2007. — 1072 с.

7. Зінченко Т.В. Формування фінансових ресурсів як джерело підвищення конкурентоздатності сільськогосподарського виробництва / Т.В. Зінченко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія Економіка і менеджмент. — Суми, 2012. — Вип. 4 (52). — С. 76—82.
8. Кириленко О.П. Фінанси: теорія і вітчизняна практика: навч. посіб. / О.П. Кириленко. — Тернопіль: Астон, 2002. — 212 с.
9. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): монографія / О.М. Ковалюк. — Я.: Видав. центр ЛНУ, 2002. — 22 с.
10. Колосок В.М. Формування фінансового забезпечення стратегічного управління великих промислових підприємств / В.М. Колосок, К.М. Дроботіна // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія Економічні науки. — Маріуполь, 2012. — № 1 (23). — С. 5—11.
11. Львовчкін С.В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання / С.В. Львовчкін // Фінанси України. — 2000. — № 12. — С. 25—34.
12. Міщук О.В. Фінансове забезпечення економічного зростання: теоретичний аспект / О.В. Міщук // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. — Сімферополь, 2011. — № 2. — С. 9—12.
13. Нетяжук М.В. Економічні механізми в ринкових умовах / М.В. Нетяжук // Формування ринкових відносин в Україні. — 2004. — № 3 (34). — С. 18—22.
14. Никифорова А.С. Немецко-русский словарь по бизнесу. — М.: Словари, 1993. — 395 с.
15. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посібник, 2-ге вид., доп. і перероб. / В.М. Опарін. — К.: КНЕУ, 2002. — 240 с.
16. Словник української мови: у 11 т. — Т. 4. (І—М) — К.: Наук. думка, 1973. — 840 с.
17. Тивончук С.В. Особливості фінансового забезпечення сільського господарства у Франції і Україні / С.В. Тивончук, Я.О. Тивончук // Вісник Сумського національного аграрного університету: Фінанси і кредит. — Львів, 2013. — № 1. — С. 61—69.
18. Циктор Н.М. Проблеми оцінки фінансового механізму сільськогосподарських підприємств / Н.М. Циктор // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: Зб. наук. праць. — Львів: вид-во Львівська політехніка, 2013. — № 769. — С. 202—207.
19. Юрій С.І. Фінанси: навчально-методичний посібник / С.І. Юрій. — Тернопіль: ТАНГ, 2002. — 207 с.
- resources", Ahrarno-finansovyy portal, available at: http://agrofin.com.ua/files/gudz_37.pdf (Accessed 9 Zhovtnia 2014).
4. Danova, I.F. and Vaturmjan, Je.L. (2001), *Anglorusskij jekonomicheskij slovar'* [English-Russian Dictionary of Economics], 4th ed, Rus. Jaz, Moskva.
5. Dudnyk, O.V. and Hmyria, V.P. (2012), "Formation of financial resources of agricultural enterprises", *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Seriiia Finansy i kredyt*, [Online], vol. 1 (32), available at: http://archive.mdct.ru/portal/Chem_Biol/Vsnau/2012_1/index.htm (Accessed 9 Zhovtnia 2014).
6. Zahorodnij, A.H. and Vozniuk, H.L. (2007), *Finansovo-ekonomichnyj slovnyk* [Financial and economic dictionary], Znannia, Kyiv, Ukraine.
7. Zinchenko, T.V. (2012), "Formation of financial resources as a source of increasing competitiveness of agricultural production", *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Seriiia Ekonomika i menedzhment*, vol. 4 (52), pp. 76—82.
8. Kyrylenko, O.P. (2002), *Finansy: teoriia i vitchyzniana praktyka* [Finance: Theory and domestic practice], Aston, Ternopil', Ukraine.
9. Kovalyuk, O.M. (2002), *Finansovyy mekhanizm orhanizatsii ekonomiky Ukrainy (problemy teorii i praktyky)* [Financial mechanism organization of Economy of Ukraine (theory and practice)], Ya: Vydav, tsentr LNU, Ukraine.
10. Kolosok, V.M. and Drobotina, K.M. (2012), "Formation of financial provision of strategic management of large industrial enterprises", *Visnyk Pryazovs'koho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Seriiia Ekonomichni nauky*, vol. 1 (23), pp. 5—11.
11. L'ovochkin, S.V. (2000), "Financial mechanism of macroeconomic regulation", *Finansy Ukrainy*, vol. 12, pp. 25—34.
12. Mischuk, O.V. (2011), "Financial support for economic growth: theoretical aspects", *Naukovy visnyk: Finansy, banky, investytsii*, vol. 2, pp. 9—12.
13. Netiazhuk, M.V. (2004), "Economic mechanisms in market conditions", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 3 (34), pp. 18—22.
14. Nikiforova, A.S. (1993), *Nemecko-russkij slovar' po byznosu* [German-Russian Business Dictionary], Slovare, Moskva.
15. Oparin, V. M. (2002), *Finansy (Zahal'na teoriia)* [Finance (General Theory)], 2nd ed, KNEU, Kyiv, Ukraine.
16. *Naukova dumka* (1973,) *Slovyk ukrains'koi movy: u 11 t. — T. 4. (I-M)* [Ukrainian dictionary: at 11 vol. vol. 4. (I—M)], *Naukova dumka*, Kyiv, Ukraine.
17. Tyvonchuk, S.V. and Tyvonchuk, Ya.O. (2013), "Features of the financial provision farming in France and the Ukraine", *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu: Finansy i kredyt*, vol. 1, pp. 61—49.
18. Tsyktor, N.M. (2013), "The problems of assessing the financial mechanism of agricultural enterprises", *Zb. nauk. prats'* [Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku], *L'viv's'ka politekhnika*, L'viv, Ukraine, pp. 202—207.
19. Yurij, S.I. (2002), *Finansy: navchal'no-metodychnyj posibnyk* [Finance: study guide], TANH, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 02.11.2014 р.